

Reet Varik | Kaja Männi

EESTI KEELE TÖÖRAAMAT

5. KLASSILE

II OSA

maurus
ÕPPEMATERJALIDE KIRJASTUS

Väljaandja kinnitab tööraamatu vastavust kehtivale põhikooli riiklikule õppekavale ning haridus- ja teadusministri õppekirjandusele kehtestatud nõuetele.

Eesti keele tööraamat 5. klassile. II osa

Reet Varik, Kaja Männi

Õppematerjalis on teooria ja harjutused ühtede kaante vahel.

Retsenseerinud Aile Laats, Merike Vardja

Toimetanud Maarja Valk, Esta Hainsalu

Keeleliselt toimetanud Piret Pöldver, Karet Eesmäe

Kujundanud ja küljendanud Heisi Väljak

Kaane kujundus: Einike Soosaar

Kirjastus on püüdnud ühendust saada kõigi tekstide ja illustratsioonide autorite või nende volitatud esindajatega. Palume neil, kellega me pole ühendust saanud, pöörduda kirjastuse Maurus poole.

ISBN 978-9916-738-05-4

Autoriõigus: © OÜ Maurus Kirjastus, 2024

Esmatrükk 2019. Kordustrükk 2024

Tartu mnt 74, 10144 Tallinn

www.kirjastusmaurus.ee

tellimine@kirjastusmaurus.ee, telefon 5916 6117

Mauruse digiõppevara leiad TaskuTargast.

taskutark.ee/opi

Kõik õigused on kaitstud. Ilma autoriõiguse omaniku kirjaliku loata pole lubatud ühtki selle väljaande osa paljundada ei mehaaniliselt ega muul viisil.

Sisukord

1. ALGUSTÄHE ÕIGEKIRI	6
1.1. Nimi	9
1.2. Nimetus	20
1.3. Pealkiri	26
TEKSTIÕPETUS	30
Juhend	32
Kirja kirjutamine	44
2. VORMIÕPETUS	48
2.1. Sõnaliigid	50
2.2. Omadussõna võrdlusastmed	54
2.3. Arvsõnad	58
2.4. Asesõnad	62
2.5. Tegusõnad. Tegusõna kategooriad	63
2.6. Pööre	63
2.7. Aeg	65
2.8. Käänamine. Käänded	69
2.9. Kohakäänded	71
2.10. Saav ehk nn elukutsekääne	74
2.11. Rajav, olev, ilmaütlev, kaasaütlev: nn <i>ni-na-ta-ga</i> -käänded	75
TEKSTIÕPETUS	82
Kirjeldav ja jutustav tekst	84
Kirjeldav tekst	84
Jutustav kirjand	95

3. SÕNAVARAÕPETUS	102
3.1. Sõnasaamisviisid	104
Olemasolevatele sõnadele uus tähendus	106
Laenamine	107
Tehislik loomine	108
Lühendamine	112
Sõnavõistlused	114
Isikupärane kõnepruuk	116
3.2. Sünonüümid, antonüümid ja homonüümid	118
3.3. Võõrsõnad	132
 TEKSTIÕPETUS	 134
Arutlev tekst	136
Fakt ja arvamus	140
Kirjandi stiil	140
Keelehuumor	145
 4. LAUSEÕPETUS	 146
4.1. Lause. Alus ja öeldis	148
4.2. Lihtlause. Lihtlause kirjavahemärgid	156
4.3. Liitlause. Otsekõne, üte	163
4.4. Otsekõne kirjavahemärgid	170
 TEKSTIÕPETUS	 178
Netisuhtlus. Suuline esinemine	180
Netikeele jooned	182
Küberkiusamine	186
Suuline ettekanne. Avalik esinemine	190
Esinemisärevus	191
Analüüsin oma teadmisi	194
 Sõnastik	 200
Pildiülesannete vastused	206
Kasutatud allikad	208

TÖÖRAAMATU IKOONIDE SELGITUSED

uuri järele ja vasta kirjalikult

vasta suuliselt

pane tähele

uuri internetist

kirjuta vihikusse

rühmatöö

paaristöö

1

ALGUSTÄHE ÕIGEKIRI

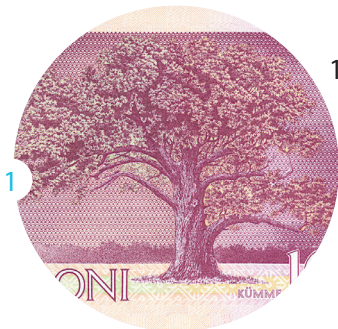
Selles peatükis õpime:

- kuidas eristada nime ja liiginime ning millal kasutada suurt ja millal väikest algustähte;
- kuidas vormistada pealkirja;
- millised on kirja koostamise ja vormistamise põhitõed.

Keda või mida on piltidel kujutatud?

Missugune koht/maakond Eestimaal ühendab kõiki fotosid?

1.

2.

3.

3.

4.

4.

5.

5.

6.

6.

Milline vaatamisväärsus ja/või tuntud inimene sellest maakonnast veel meelde tuleb?

HARJUTUS 1

Loe lausepaare ja selgita suuliselt, mis vahe on tumedalt trükitud sõnadel. Millal on vaja lause sees kasutada suurt algustähte? Selgita, kuidas muutub iga lause mõte, kui asendada suure algustähe väikesega ja väikese algustähe suurega?

Merepõhjast leitud **aare** sisaldas vanu hõbemünte.
Merepõhjas märkas **Aare** äkki haid.

Eile viibisid lapsed ja **Arved Mati** juures.
Eile pandi **arved mati** alla.

Sünnipäeval mängis **pille Marju**.
Sünnipäeval sõi **Pille marju**.

Malle armastab kodumaa **pilvi** ja **tuuli**.
Plastikust **malle** ei salli **Pilvi** ega **Tuuli**.

Mõttele eelmiste lausepaaride eeskujul ise välja kaks lausepaari ja pane need kirja. Kasutada võid nt sõnapaare *aita – Aita, heli – Heli, laine – Laine, taimi – Taimi, leida – Leida, mark – Mark, kallas – Kallas, ilves – Ilves, ratas – Ratas* vmt.

1.1.

NIMI

Harilikult kirjutame lause sees sõnu väikeste tähtedega. Suurt algustähte kasutame uue lause alguse märkimiseks, aga ka nimede kirjutamiseks. Näiteks loomaliigi *kass* kirjutame väikese tähega, aga kui kassil on nimi, näiteks *Tuudur*, tuleb see kirjutada suure algustähega.

PANE TÄHELE!

Riigi nimes sisalduva liiginime võime kirjutada nii suure kui ka väikese tähega (nt *Eesti Vabariik* – *Eesti vabariik*). Suurtähte kasutame nime ametlikkuse rõhutamiseks.

Nimi on

- **inimestel** (*Kaspar, Kõu, Kata*);
- **riikidel** (*Rootsi, Läti*);
- **linnadel, alevitel, küladel** (*Abja-Paluoja, Sillamäe, Pariis, Kalana*);
- **loodusobjektidel** (*Suur Munamägi, Karujärv, Valgejõgi*);
- **loomadel** (*Sulli, Kirjak, Miira*);
- **ansamblitel** (*Naised Köögis, Smilers, Trad.Attack!*);
- **firmadel** (*Mercedes-Benz, Elron, Eesti Vesi*);
- **asutustel** (*teater Ugala, kino Artis, restoran Kniks ja Kraaps, Hingepesa pood*);
- **ehitistel** (*Pika Hermannini torn, hooneterühm Kolm Õde, Ingli sild*);
- **ajalehtedel ja ajakirjadel** (*Eesti Ekspress, Põhjarannik, Hea Laps, Imeline Teadus*);
- **taevakehadel ja tähtkujudel** (*Veevalaja, Suur Vanker, Väike Lõvi*);
- **toodetel** (*Draakoni marmelaadikommid, Hiirte juust, Pihlaka tort*. NB! Võrdle tähenduserinevust, kui kirjutaksid toodete nimed väikese algustähega!).

JÄTA MEELDE!

Liigisõna (nt *koer, jõgi, ajakiri*) kirjutame väikese algustähega, nime (nt *Muri, Võhandu, Pere ja Kodu*) suurega.

LIIGISÕNA

koer
jõgi
ajakiri
tähtkuju

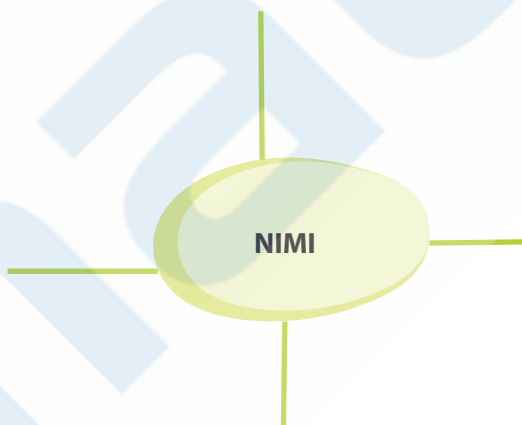
NIMI

Muri
Võhandu
Pere ja Kodu
Väike Vanker

HARJUTUS 2

Täida nimemandala oma pereliikmete kohta. Iga kriipsu juurde kirjuta üks nimi. Vajaduse korral tõmba kriipse juurde. Ära unusta nimetada ka lemmikloomi!

HARJUTUS 3

Loe teksti ja vasta küsimustele teksti järel.

Vasikate ristimine

Nojah, me tullime vassikud ristimast. Need õieti põlegid enam vassikad, aga noorloomad, mis meite külase nuuma peale soadeti. Nendel ollid nimed koa antud, aga Salme, kis nendega kantseldab, ei oln nimedega rahul. Ütles, et põle kenad, oo igavad ja teist-kolmat-moodi. Kui sa Salmed kuulad, kuidas ta vassikatest reagib, siis oo sõuke tundmus, justkut oleksid nendel tiivad selgas ja püha võru saride ümber. Muidu nee vassikad oo igavesed pahurad ja ühegi teise kut Salme sõna nad kuula ka mitte. Salmel käivad teised rongis järel.

Me siis kolmekeste, Salme, mina ja Panso, läksime vassikatele nimesid panema. Ma aasi nad üksoaval ette, tutvustasi teisi kut välissoadikuid ja Salme ristas mullikud ja Panso pulla. Kõik nad ollid rusked ja peale Salme es tee keegid nendel vahet. Ühe endine nimi olli Punik – nüüd ristiti Rukkililleks. Loora tehti Ätseks. Siis tullid Nallernaat, Sinilill, Ööviiul, Reseeda, Pojeng ja Loks. Ühe nudipea nimeks pandi Nelk. Vassikas – ja Nelk! Üks olli sihukse kurva näoga, kut oleks taal naeris eest ää varastatud või koardimängus laua alla aetud, ja Panso – sellest põle üht, et ta pidi pulla ristima –, käskis selle nimeks panna Murtud Süda – ikka koa roosilill! Aga Salme ütles, et looma pilgata ei tohi, ja mullika nimeks pandi Võerasema.

Juhan Smuul, „Muhu monoloogid“

1. Kirjuta tekstist välja kõik isikunimed.

2. Voldemar Panso on eesti kultuuriloos tähtis isik. Uuri välja, miks. Kasuta teatmeteoseid või internetti.

3. Teksti autor Juhan Smuul on Muhu saarelt pärit kirjanik, kes viljeles ka muhumurdelisi tekste. Täienda iga murdejoont tekstist leitud näitesõnadega.

a) esineb pikka häälikut lühikese asemel (*tullime*,)
.....)

b) tegusõna ainsuse 1. pöördel puudub pöördelõpp (*aasi*,)

c) *-gi/-ki* liide kujul *-gid* (*põlegid*,)

d) *a* või *aa* esineb kujul *oa* (*koa*, *soadeti*,)

4. Kirjuta tekstist välja kõik loomanimed.

.....

.....

.....

.....

5. Miks pandi vasikatele uued nimed?

.....

.....

6. Mis ühendab kõiki mullikatele pandud uusi nimesid?

.....

7. Vanarahvas ütleb, et heal lapsel on mitu nime. Heal lapsel võib olla ka mitu nimetust. Näiteks paljudel taimedel on nii teaduslikud kui ka rahvapärased nimetused. Kasuta internetti või muid allikaid ja kirjuta iga rahvapärase nimetuse juurde ka samatähenduslik teaduslik nimetus. NB! Nimetused kirjutatakse väikese algustähega.

nallernaat ehk

ööviul ehk

ätse ehk

vöörasema ehk

floks ehk

HARJUTUS 4

Loe teksti ja vasta küsimustele suuliselt.

Eesti lastele on paari viimase aastakümne jooksul pandud lisaks üldtuntud nimedele ka mitmesuguseid haruldasi eesnimesisid. Samas sätestab riigiseadus, milliseid eesnimesisid võib panna ja milliseid mitte.

1. Tutvu Riigi Teatajas oleva Eesti nimeseadusega, eriti 7. paragrahviga.
2. Arutle, mis juhtuks siis, kui nimeseadus eesnimede panemist ei reguleeriks.
3. Arutle, miks ei luba uuendatud nimeseadus panna lastele enam selliseid eesnimesisid, nagu Priit-Pilsner, Shrek, Heroiinika, Kustuta, Lohe, Mango, Rögabert, Angry, Trussila, Samanta da Silva Süda Resende, Kastan, Valurikas, Zugderdemediin, Hiiremai, Jäme, Vladimir II jmt.

4. Ühistöö. Järjestage oma klassi õpilaste nimed selle järgi, millised on selles vanuserühmas kõige tavalisemad ja millised kõige haruldasemad. Selles on abiks näiteks Statistikaametis leiduv rakendus „Nimede statistika“.

HARJUTUS 5

Tõmba nimedele joon alla ja vasta küsimustele teksti lõpus.

Pan Kleksi akadeemia

Matteus käskis meil koguneda ja viis meid spordiväljakule geograafiatundi. Ma olin enne pan Kleksi akadeemiat kahes koolis õppinud, kuid niisuguses geograafiatunnis ei ole ma eales olnud.

Matteus veeretas suure gloobusest palli väljakule, jaotas poisid kaheks ja paigutas meid jalgpallimeeskondadena kohtadele. Matteus oli kohtunikuks ning lendas kogu aeg palli kohal ja vilistas, kui keegi meist vea tegi. Kogu kunst aga seisis selles, et palli jalaga lüües tuli öelda selle linna, jõe või mäe nimi, mida saapanina parajasti tabanud oli.

Matteuse märguande peale läks mäng lahti. Me sibasime gloobuse kannul nagu pöörased ja togisime palli mis jõudsime. Iga löögi puhul kõlas lööja hää: „Krakov!“
„Austraalia!“

„London!“
„Tatra mäed!“
„Moskva!“
„Visla!“
„Berliin!“
„Kreeka!“

Barcelona!

Matteus muudkui vilistas, sest Antonius nimetas Minskit Moskvaks, Albert aga segas Kiievi ära Hiinaga, Anastassi aga pidas Aafrika mandrit Balti mereks. See oli pööraselt lõbus mäng: me tõuklesime, lendasime uperkuuti, kisendasime linnade, riikide ja merede nimesid; Matteusel tilkus nokast higi, mina lõõtsutasin kui sepa-lõõts, kuid õppisin geograafiat rohkem kui kahes eelmises koolis kolme aastaga kokku.

Kohandatud tekst. J. Brzechwa, „Pan Kleksi akadeemia“

1. Miks õppis peategelane pan Kleksi akadeemias ühes geograafiatunnis rohkem kui kolme eelmise aastaga kokku?

.....

2. Kes on Matteus? Mille põhjal otsustasid?

.....

3. Mis riikide pealinnu on tekstis nimetatud?

.....

.....

4. Missuguseid oskusi arendas peategelane selles geograafiatunnis peale kaardi õppimise?

.....

.....

5. Missuguseid õppeaineid võiks tänapäeva koolis pan Kleksi akadeemia eeskujul omavahel ühendada? Põhjenda.

6. Kes on pildil ja mis seob teda Barcelonaga?

HARJUTUS 6

Kui paned silbid õigesse järjekorda, saad vastuseks lastekirjandusest tuntud tegelase. Kirjuta vastus punktiirile õigeid algustähti kasutades. Uuri vajaduse korral internetist, kes on tegelase loonud.

Nt dis te lon – Londiste

autor: Iko Maran

ta la te te lei ja kü lot u

autor:

pa mi pa muu

autor:

a nik prää pii

autor:

ra la a bel

autor:

mal be ha sam

autor:

mil mäe ra vaht e

autor:

- Koosta ise samal põhimõttel kirjandustegelase nimi ja lase pinginaabril kirjutada, kellega on tegu.